

„Rola literatury w życiu dziecka – wpływ czytelnictwa na rozwój dzieci”

„Czytanie książek, to najpiękniejsza zabawa, jaką sobie ludzkość wymyśliła”

Wisława Szymborska

Każde dziecko od urodzenia potrzebuje objaśniania otaczającego świata. Bardzo pomocne okazuje się wówczas korzystanie z dobrej literatury dziecięcej, która pokazuje rzeczywistość i przekazuje wzorce zachowania, prowokuje rozmowę i pomaga poznać zasady, jakie panują w najbliższym otoczeniu.

Porzekadło głosi, że „Książka jest najlepszym przyjacielem”: pozwala zarówno dziecku, jak i dorosłemu zdystansować się wobec własnych doświadczeń i przeżyć, daje wewnętrzną siłę do radzenia sobie z trudnościami, niesie ulgę w cierpieniu, pomaga samotnym i nieśmiałym, zmniejsza stres. Nade wszystko jednak, obcowanie z książką stanowi źródło olbrzymiej przyjemności.

Początkowo książka w rękach dziecka jest tylko pewnego rodzaju zabawką – przedmiotem manipulacji. Dziecko przewraca kartki, klepie po nich ręką, obraca książkę w różne strony, robi z niej domek lub daszek, a nawet rwie kartki lub rysuje po nich grube, niecierpliwe kreski. Stopniowo zaczyna interesować się obrazkami, wodzi po nich palcem, wymawia nazwy zaobserwowanych przedmiotów. Zainteresowanie to jest jednak zmienne i krótkotrwałe. Dopiero osoba dorosła (rodzic, nauczyciel, terapeuta) może zainteresować dziecko treścią książki, przekazując mu tekst w sposób sugestywny, odwołujący się do jego uczuć i wyobraźni. Książka wprowadzana w atrakcyjny sposób, gdy ilustracje i słowa tekstu łączą się z działaniem, zaczyna zajmować coraz więcej miejsca w życiu małego dziecka.

Warto, aby wspólne czytanie stało się rytuałem – stałym elementem codzienności. Podczas czytania bowiem maluch uczy się skupiać uwagę, rozpoznawać i określać osoby i przedmioty z książki, a także nazywać czynności. Zaczyna interesować się konkretnymi znakami (np. literami w swoim imieniu) i próbuje je rysować. Dzięki osłuchaniu z rymowanymi wierszykami, malec sam zaczyna rymować i tworzyć nowe słowa.

W sytuacjach nowych dla dziecka, takich jak pójście do żłobka, czy przedszkola, wizyta u lekarza, narodziny młodszego rodzeństwa – książka pomaga wypracować nowe reakcje, przynosi rozwiązania problemów za pomocą sposobów adekwatnych do wieku dziecka.

Rola książki w życiu małego dziecka:

- Wspólne czytanie buduje więź emocjonalną rodzica z dzieckiem, tworzy poczucie bliskości i bezpieczeństwa;
- Poprzez czytanie dziecko uczy się kojarzyć fakty, wnioskować i zestawiać przyczynę ze skutkiem;
- Codzienne czytanie wspomaga rozwój mowy poprzez przyswajanie intonacji i melodii języka;
- Czytanie dostarcza wiedzy o otaczającym świecie, ludziach i przedmiotach;
- Kilkuminutowe czytanie spokojnym głosem uspokaja dziecko, pozwala budować poczucie przewidywalności i przynależności do wspólnoty rodzinnej;
- Oglądanie ilustracji usprawnia koordynację wzrokowo – ruchową i stymuluje wzrok dziecka;
- Literatura dostarcza wzorców osobowych, uczy jak mówić o swoich potrzebach i oczekiwaniach wobec innych.

Z przedszkolaka przyszły czytelnik

Wiek przedszkolny to czas najgwałtowniejszych zmian w rozwoju dziecka. Zmienia się jego zachowanie, sposób myślenia i zapamiętywania różnych zdarzeń, a emocje i forma ich wyrażania wpływają na jego reakcje i kontakt z otoczeniem. Umiejętność sprawnego poruszania się, poprawa koordynacji, zrozumiała mowa i poczucie odrębności jako jednostki, uruchamiają naturalną potrzebę samodzielności. Dynamiczny rozwój mózgu prowokuje natomiast potrzebę poznawania nowych rzeczy i sytuacji. Dziecko zaczyna traktować książkę zgodnie z jej funkcją. Wprawdzie nie umie jeszcze czytać, ale z uwagą ogląda ilustrację i potrafi już uchwycić jej istotny sens – zachodzące związki między widzianymi osobami, przedmiotami. Rośnie również stopniowo rola tekstu. Podczas wspólnej lektury znajomego tekstu, dziecko zaczyna śledzić go wzrokiem i „wyręczać” w czytaniu dorosłego, co jest świetnym przygotowaniem do samodzielnego czytania.

Coraz ważniejsza staje się treść utworu i postacie bohaterów, ich losy, zawiązujące się konflikty, przygoda, jej szczęśliwe zakończenie. Ilustracje mogą wzbogacać tekst, ale nie są już ich nieodłącznym, koniecznym elementem.

Wartość czytania książek dzieciom w wieku przedszkolnym:

- Czytanie książek rozwija myślenie, pamięć i mowę dziecka;
- Poprzez czytanie dziecko zdobywa wiedzę o sobie i o otaczającym je świecie oraz rozwija kompetencje poznawcze;
- Książki pomagają dzieciom poznać i nazwać emocje swoje i innych osób, a także rozróżnić świat zewnętrzny od świata odczuć i wrażeń;
- Czytanie uczy wyrażania emocji i radzenia sobie z nimi;
- Czytanie jest dla dziecka czasem relaksu i reguluje emocje z całego dnia;
- Bohaterowie książek dają dzieciom nowe wzory osobowe oraz wskazówki, jak postępować w różnych sytuacjach;

- Czytanie rozwija kreatywność i wyobraźnię dziecka, uczy wyciągania wniosków, porównywania faktów i znajdowania rozwiązań;
- Książka jest świetnym pretekstem do rozmowy z dzieckiem i wyprawy do miejsc związanych z jej tematem;
- Książki pomagają oswoić trudne tematy, uczą komunikować potrzeby i pokonywać lęki.

Jaką rolę odgrywa czytanie książek przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym

Cechą charakterystyczną dla dzieci we wczesnym wieku szkolnym (6-10 lat) jest ich dosyć duże zróżnicowanie pod względem poziomu rozwoju. Po okresie zabawy i fantazjowania, potrzeby rozwojowe dziecka w tym wieku koncentrują się na wykształceniu nowych kompetencji: podejmowaniu inicjatywy i zdolności do dokonywania realistycznej oceny. Uczeń rozpoczynający naukę szkolną ma ciągłą potrzebę działania i współdziałania, a także doprowadzania zadań do końca na zadowalającym go poziomie. Odczuwa silną potrzebę przynależności do grupy koleżeńskiej zgodnie z zasadami jej funkcjonowania.

Młodszy wiek szkolny to również czas ujawniania się zdolności – niekoniecznie ściśle związanych z umiejętnościami szkolnymi. Podobnie, jak na poprzednich etapach rozwoju, korzystanie z książek może okazać się nieocenionym źródłem stymulacji, wartościowo spędzonego czasu i wsparciem wychowawczym dla rodziców i opiekunów.

W tym wieku:

- Czytanie rozwija osobowość dziecka i poczucie własnej wartości;
- Czytanie rozbudza i kształtuje wrażliwość emocjonalną, daje wewnętrzną siłę do radzenia sobie z trudnościami i regulowania własnych emocji;
- Książki pozwalają rozwijać hobby, zainteresowania i zaspokoić ciekawość dziecka w każdej dziedzinie;
- Czytanie ułatwia przyswajanie wiedzy i zapamiętywanie;
- Czytanie wzbogaca słownictwo, rozwija umiejętność swobodnego wypowiedzania się i myślenia;
- Dzięki historiom książkowym i ich bohaterom dziecko uczy się rozumienia własnej osoby i oceniania swojego zachowania z moralnego punktu widzenia;
- Wspólne czytanie wzmacnia relację rodzica z dzieckiem, rodzicowi pomaga zrozumieć emocjonalny i społeczny rozwój swojego dziecka i nadać mu właściwy kierunek.

Wykorzystanie literatury w pracy nauczyciela

Literatura jest jednym z podstawowych narzędzi pracy nauczyciela pracującego z małymi dziećmi, w tym nauczyciela specjalnego. Daje mu szeroki wachlarz możliwości. Z jej pomocą nauczyciel może budzić aktywność uczniów, zachęcać ich do działania, odkrywać ukryte talenty i mocne strony. Praca z książką uatrakcyjnia zajęcia, stanowi pretekst do odwiedzenia drukarni, księgarni, czy biblioteki. Wzbogaca słownictwo i wiadomości dziecka o znaczenie nowych zwrotów. Zachęca do spotkań z ciekawymi ludźmi, z autorami książek dla dzieci, do organizowania różnego rodzaju konkursów i gazetek tematycznych. W celu rozbudzenia miłości do literatury wskazane jest zorganizowanie w sali kącika interesujących książek, z którego zbiorów dzieci w każdej chwili mogą skorzystać.

Gromadzenie książek, albumów o tematyce bliskiej dziecku, audiobooków dla niejednego dziecka może stać się ciekawym hobby oraz sposobem na spędzanie wolnego czasu – również dla dziecka niepełnosprawnego i jego rodziny. Ulubiony bohater książki jest bardzo często przyjacielem dziecka na dobre i na złe. Nie odstępuje go na krok – jeździ w plecaku na zajęcia lekcyjne, ułatwia mu naukę trudnych do opanowania czynności samoobsługowych, pomaga w przyswajaniu technik szkolnych oraz w oswojaniu stresu związanego z publicznym występem.

Praca z wykorzystaniem literatury dziecięcej przyniesie oczekiwane rezultaty, gdy zostanie oparta na zainteresowaniach uczniów oraz ich indywidualnych możliwościach odbioru zasłyszanych treści. Wiedząc, że jedną z cech dzieci z niepełnosprawnością intelektualną jest krótkotrwała uwaga i konkretno-obrazowy sposób myślenia, nauczyciel prezentuje uczniom utwory proste, krótkie, poparte ilustracjami. Czytając fragmenty książki może posilkować się kukielkami lub pacynkami symbolizującymi bohaterów prezentowanego tekstu. Nie istnieje jednak jeden schemat pracy z tekstem literackim. W sytuacji edukacyjnej nauczyciel może wykorzystać tekst literacki w różny sposób, do różnych celów oraz w wybranym zakresie tematycznym.

Aktywizujące formy pracy z książką:

- inscenizacja przez dzieci treści książki
- inscenizacja z wykorzystaniem kukielek, pacynek
- rysowanie bohaterów książki
- omawianie obrazka ilustrującego przygodę, czy zdarzenie z książki
- układanie historyjki obrazkowej
- nadawanie tytułu ilustracji przedstawiającej treść książki
- wymyślanie dalszych losów bohaterów
- ocena zachowania postaci z książki
- wymyślanie innego zakończenia książki
- konkurs na książkowego bohatera, z którego dzieci chciałyby poznać.

Obcowanie dziecka z pięknymi książkami – zachwycającymi zarówno tekstem pisany, jak i szatą graficzną, z książkami kunsztownie wydanymi i skłaniającymi do refleksji – będzie owocowało jego bogactwem wewnętrznym, otwartością w kontaktach z innymi, zdolnością do rozumienia siebie i innych. Każde dziecko ma szansę wyrosnąć na miłośnika literatury. To dorośli jednak uczą dzieci korzystania z książek. W obecnym wieku wszechobecnych multimediiów jest to potrzeba, którą należy w młodym czytelniku szczególnie rozbudzać i pielęgnować. Tylko od nas zależy, czy będziemy w książkach pozytywnie zakręcani.

Autor: Dorota Majcher: Rola literatury w życiu dziecka, rodzica i nauczyciela – W książki zakręcani